

Kino un tautu sadraudzības festivāls:

Refleksija par Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas Starptautisko kino festivālu (68–88)

Uzbekistānas un bijušās Uzbekijas PSR galvaspilsētu Taškentu, bieži asociē ar “tautu sadraudzības” jēdzienu. Otrā pasaules kara laikā šī padomju republika dienvidos kļuva par patvērumu tūkstošiem evakuēto no dažādām Padomju Savienības malām, no kuriem daudzi palika tur uz dzīvi. Tā rezultātā Taškentā strauji saplūda dažādi etnosi, kultūras un uzskati, un daudzi cildināja tās plašo daudzveidību.

1958. gada jūnijā PSRS Kultūras ministrija izdeva rīkojumu no 20. augusta līdz 3. septembrim Taškentā organizēt Āzijas un Āfrikas kino festivālu. Plāns šķita diezgan sasteigts – visu festivāla programmu vajadzēja izveidot vien desmit dienās. Par spīti tam 1958. gada vasaras beigās *Āzijas un Āfrikas kino festivāls* Uzbekijas PSR galvaspilsētā tāpat notika. Tas kļuva par tādu kā festivāla pilotprojektu, lai gan pēc tam nenorisinājās vairāk nekā desmit gadu.

Kad 1967. gadā Uzbekistānas Komunistiskās partijas Centrālā komiteja ierosināja Taškentā rīkot starptautisku kino festivālu, radās sajūta, ka impulss tam ir veidojies jau gadiem. Tajā pašā laikā tas tomēr notika pavisam pēkšņi, kultūras epicentru pārceļot no Maskavas uz Vidusāziju – plašu reģionu, kas līdz tam bija diezgan pamests, ciktāl runa ir par mākslas un kultūras norisēm un svētkiem. Domu gājienam, kas bija pamatā šī festivāla sākotnei, varēja būt vairāki iemesli un noteiktas idejas, ar ko festivālā mērķtiecīgi iepazīstināja plašāku publiku lielākos reģionos. Tam tika dots nosaukums *Taškentas Starptautiskais Āzijas un Āfrikas kino festivāls*, un tā sauklis bija: “Par mieru, sociālo progresu un tautu brīvību!”

Pirmais *Starptautiskais Āzijas un Āfrikas kino festivāls* norisinājās 1968. gadā. Grandiozā atklāšanas ceremonija noritēja Taškentas *Mākslas pilī*, un uzbeku režisora Kamila Jarmatova filma “*Vsadniki Revolyutsii*” (*Revolūcijas jātņieki*) bija pirmā festivāla ietvaros atskaņotā kinolente. Vairāk nekā 240 dažādi kino veidotāji no 46 Āzijas un Āfrikas valstīm bija uzaicināti uz Uzbekijas Padomju republikas galvaspilsētu.

Nākamais (otrais) *Taškentas Starptautiskais kino festivāls* notika 1972. gadā, pārtopot par biennāli. Vēlāk, 1976. gadā, festivāls ģeogrāfiski paplašinājās,

pievienojot Latīņameriku, un kopš tā brīža tas pārtapa par *Taškentas Starptautisko Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas kino festivālu*. Tā svarīgākais periods ilga 20 gadus – no 1968. līdz 1988. gadam. Šajā laika posmā festivāls notika desmit reizi.

Festivāla organizēšanas mērogs bija līdzvērtīgs olimpiskajām spēlēm, un tam tika ievākti resursi no visiem valsts sektora līmeņiem. Organizatoriem bija svarīgi parādīt festivālu kā “sapņa piepildīšanos”. Tipiskā viesmīlība, augstas kvalitātes uzņemšana un visi iespējamie rūpju un uzmanības izrādīšanas veidi bija nodrošināti ikvienam no kuplā festivāla un Uzbekijas Republikas viesu pulka.

Ik gadu *Starptautiskā Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas kino festivāla* programma bija plaša, iespaidīga un daudzpusīga ģeogrāfijas, žanru un formātu ziņā. Tajā tika iekļautas liela budžeta kinolentes par militārām tēmām, plašs spēlfilmu klāsts, dažāda veida dokumentālās filmas un pat kinohronikas. Jemenas, Nigērijas, Sudānas un citu valstu vēl pavisam jauno kino industriju pārstāvji vairākus gadus piedalījās festivālā, piesakot pirmās šajās valstīs veidotās pilnmetrāžas filmas. Piemēram, 1968. gadā viens no laureātiem bija Hadža Muhameda Gjumales (*Hadj Mohamed Giumale*) veidotā filma “Mijo Ijo Magaalo” (*Pilsēta un ciems*) – viena no pirmajām Somālijas spēlfilmām, kas vēlāk tur kļuva ļoti populāra. Tādas ievērojamas Āfrikas kino figūras kā Usmans Sembene, Paulins Sumanu Vjeira, Bobs Sovs un Sāra Maldorora (*Ousmane Sembene, Paulin Soumanou Vieyra, Bob Sow, and Sarah Maldoror*) arī bieži vien apmeklēja festivālu un izrādīja savas filmas. Festivāla programmā nekad nenotika konkursi, jo ideoloģiski *Taškentas Starptautiskais kino festivāls* tiecās izcelt un godināt tautu brīvību un nāciju vienlīdzību.

Starptautiskais Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas kino festivāls, ko uzskatīja par vairāk vai mazāk praktisku rīku kultūras diplomātijas veicināšanai, reiz radies no noteiktām realitātes un laika dimensijām Taškentā vēlīnajos 1960. gados. Tas kļuva par ko daudz jēgpilnāku, nekā tas sākotnēji bija iecerēts. Šī starpkultūru platforma Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas kino nozares profesionāļu intelektuālai apmaiņai deva Globālajiem Dienvidiem iespēju veidot atvērtu sarunu savā starpā. Sarunu, kas bija pārāk tālu, lai to sadzirdētu Centrā. Satikšanās, iepazīšanās un apaļo galdu sarunas pulcēja spīdošākos Globālo Dienvidu pārstāvjus un ļāva beidzot būt brīviem un neatkarīgiem no ārējām atļaujām un piekrišanām.

Daži laimīgie, kas piedzīvoja *Taškentas Starptautisko kino festivālu* tā pirmsākumos un kurus ieskāva šī spilgtā kino svinēšana, bieži apraksta to kā utopisku sapni, kas kaut kādā veidā un, visticamāk, netīši īstenojās uz īsu mirkli

Taškentas vēsturē un nodrošināja festivālam un tā dalībniekiem eiforisku brīvības sajūtu. Viņi saka, ka, kaut arī pasākuma mērogs bija milzīgs, *Starptautiskajā Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas kino festivālā* bija mazāk partijas un VDK pārraudzības un kontroles nekā jebkurā publiskā pasākumā Maskavā. Atšķirībā no oficiālās gaisotnes *Maskavas kino festivālā*, Taškentas festivālam piemita draudzīga un liksma noskaņa. Ļaudis gāja ciemos pie vietējiem kino veidotājiem un neformālā gaisotnē pavadīja laiku viņu mājās. Maskavā tas nebija iespējams, bet Taškenta bija (un joprojām ir) tā sauktās austrumu viesmīlības karognesējs.

Taškentas Starptautiskā kino festivāla laikā viesnīca "Uzbekistāna" bija pilna ar viesiem no dažādiem pasaules nostūriem un pārtapa par pievilcīgu vietu kino veidotājiem, producentiem, aktieriem, tehniskajiem darbiniekiem, kritiķiem un žurnālistiem no jaunās Globālo Dienvidu kino industrijas. Brīvprātīgie, kuri lielākoties bija jauni studenti, strādnieki un topošie režisori un aktieri, aktīvi iesaistījās starptautisko delegāciju koordinēšanā. Viņi atceras festivālā pavadīto laiku kā unikālu iespēju satikties un aprunāties ar daudziem jo daudziem kolēģiem un vienaudžiem un to, kā šī augošā un dzīvā kopiena lika viņiem justies tā, it kā viņu uztveres apvēršņi tiktu paplašināti un viņi būtu vairāk iesaistīti un mazāk nošķirti no tā laika kultūras un kino ainavas.

Pārdomājot tādus fenomenus kā *Taškentas Starptautiskais Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas kino festivāls* mūsdienās, tas šķiet neticams. Gandrīz tik neticams, it kā tas būtu bijis kopīgs sapnis, kas vēlīnajos 1960. gados Taškentā piepildījās ar partijas atbalstu un vēlmi sasniegt ambiciozos sociālistiskos mērķus. Aizkulises palika tumšas un ēnainas, tomēr šie desmit festivāli 20 gadu laikā izcēla vietējo un reģionālo kino un mēģināja virzīt to attīstību tālāk. Projekts, kas tika izveidots, lai parādītu padomju progresu un progresīvo dekoloniālo attieksmi pret Centrālāzijas republikām, būtībā radīja vietu, kas ļāva kino nozares profesionāļiem (un kino cienītājiem) satikties, mijiedarboties un apvienoties neatkarīgākā veidā un deva patiesu jēgu bēdīgi slavenajam tautu sadraudzības konceptam. Šis koncepts, kas tika izvilktis no padomju komunistiskās ideoloģijas, nejauši pārtapa īstās savienībās un patiesās draudzībās un tā tapa par visvērtīgāko pieredzi, ko *Taškentas Starptautiskais kino festivāls* dāvāja simtiem kino veidotāju no Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas.